

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.68>

ЕКОЛОГІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА КАРТИНА ТА РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЇЇ ПРОТИДІЇ

Продан Т.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
ORCID: 0000-0001-6347-0606

Попович М.В.,

доктор філософії (PhD), доцент,
асистент кафедри кримінального права,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
ORCID: 0000-0003-4807-6621

Продан Т.В., Попович М.В. Екологічна злочинність: кримінологічна картина та роль міжнародних організацій у її протидії.

У статті автором проаналізовано кримінологічний стан та роль міжнародних організацій у протидії екологічній злочинності. Розкрито поняття «екологічної злочинності» та притаманні їй характерні ознаки. Проаналізовано дані статистичної звітності Офісу Генерального прокурора за період 2023-2025 роки та встановлено, що попри зниження рівня й динаміки екологічної злочинності у 2024 році, статистичні дані свідчать про негативну тенденцію – поступове зростання кримінальних правопорушень у цій сфері станом на кінець 2025 року. Визначено, що найбільшу частку у структурі екологічної злочинності становлять кримінальні правопорушення, передбачені ст. 246 КК України «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу», на які припадає понад половину усіх зареєстрованих кримінально протиправних діянь у цій структурі (55,6%). Доведено, що спостерігається позитивна тенденція – зниження частки екологічної злочинності у загальній структурі злочинності. Визначено роль міжнародних організацій та інституцій у протидії екологічній злочинності. Обґрунтовано, що важливу роль у протидії екологічній злочинності відіграє «Міжнародний консорціум у боротьбі зі злочинами проти дикої природи» (ICCCWC). До неї входять: «Управління ООН з питань наркотиків та злочинності» (UNODC); «Міжнародна організація кримінальної поліції» (Interpol); «Секретаріат Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» (CITES); «Всесвітня митна організація» (WCO); «Група Світового банку» (GBG). Крім того, значну роль у протидії екологічній злочинності виконує проєкт «Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation» (LEAP) та програма «The Global Programme on Crimes that Affect the Environment» (GPCAE). Зроблено висновок, що міжнародні організації та інституції відіграють значну роль у протидії екологічній злочинності, оскільки їхня діяльність спрямована на координацію спільних дій між ними та правоохоронними органами різних держав щодо виявлення, запобігання та нейтралізації кримінальних правопорушень у сфері довкілля.

Ключові слова: екологічна злочинність, протидія екологічній злочинності, кримінологічний аналіз, стан екологічної злочинності, міжнародні організації.

Prodan T.V., Popovich M.V. Environmental crime: criminological picture and the role of international organizations in combating it.

In this article, the author analyzes the criminological landscape and the role of international organizations in combating environmental crime. The concept of «environmental crime» and its defining characteristics are explored. Data from the statistical reports of the Office of the Prosecutor General for the period 2023-2025 are analyzed, and it is established that despite a decrease in the level and rate of environmental crime in 2024, the statistical data indicate a negative trend – a gradual increase in criminal offenses in this area as of the end of 2025. It has been determined that the largest share in the structure of environmental crime is accounted for by criminal offenses under Article 246 of the Criminal Code of Ukraine «Illegal logging or illegal transportation, storage, or sale of timber», which constitute more than half of all registered criminal offenses in this category (55.6%). It has

been substantiated that a positive trend is evident – a decrease in the share of environmental crime within the overall crime structure. The role of international organizations and institutions in combating environmental crime has been examined. It has been determined that the International Consortium on Combating Wildlife Crime (ICWC) plays a significant role in combating wildlife crime. It includes: the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC); the International Criminal Police Organization (Interpol); the Secretariat of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES); the World Customs Organization (WCO); and the World Bank Group (GBG). In addition, the Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation (LEAP) and the Global Programme on Crimes that Affect the Environment (GPCAE) play an important role in combating environmental crime. It has been concluded that international organizations and institutions play a significant role in combating environmental crime, as their activities are aimed at coordinating joint efforts between themselves and law enforcement agencies of various countries to detect, prevent, and neutralize criminal offenses in the environmental sphere.

Key words: environmental crime, combating environmental crime, criminological analysis, state of environmental crime, international organizations.

Постановка проблеми. Екологічна злочинність становить серйозну загрозу для екологічної безпеки держав, оскільки її наслідки негативно впливають не лише на стан навколишнього середовища, а й на економічну стабільність та сталий розвиток суспільства. Масштабні обсяги незаконної вирубки лісу, забруднення довкілля, корупційні кримінальні правопорушення, пов'язані з екологічною злочинністю перетворюють феномен цього виду злочинності на проблему не однієї держави, а всього співтовариства. Розроблення дієвого механізму протидії цьому явищу набуває важливого значення як для забезпечення національної безпеки, так і для міжнародної спільноти. У зв'язку з цим актуальним є аналіз сучасного стану екологічної злочинності та дослідження ролі міжнародних організацій у її протидії.

Мета статті: дослідження сучасного стану екологічної злочинності за період 2023-2025 років та визначення ролі міжнародних організацій у протидії цьому негативному явищу.

Стан опрацювання проблематики. Питання, які пов'язані з сучасним станом та роллю міжнародних організацій у протидії екологічній злочинності досліджували такі вчені як: О.Г. Кальман, Л.Г. Козлюк, В.К. Матвійчук, С.І. Марко, Р.О. Мовчан, Г.С. Поліщук, Т.Л. Сироїд, Є.Л. Стрельцов, Ю.А. Турлова та інші.

Виклад основного матеріалу. Екологічна злочинність вважається однією з головних проблем сучасного суспільства, оскільки наслідки такої злочинності можуть вплинути як на теперішнє покоління, так і на майбутнє. Варто зазначити, що універсального визначення екологічної злочинності немає як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, Програма ООН з навколишнього середовища визначає екологічну злочинність як «незаконну діяльність, яка завдає шкоди оточуючому середовищу та спрямована на отримання вигоди окремими особами, групами чи компаніями від експлуатації, пошкодження, торгівлі чи крадіжки природних ресурсів, включаючи, але не обмежуючись серйозними злочинами та транснаціональною організованою злочинністю» [1]. Водночас Європейська комісія розглядає екологічну злочинність як «екологічні правопорушення, які охоплюються або можуть охоплюватися кримінальним правом, спрямовані на захист навколишнього середовища» [2]. Крім того, як зазначає Управління ООН з питань наркотиків та злочинності, екологічна злочинність – це вид злочинності, який дедалі частіше набуває організованого та транснаціонального характеру й завдає шкоди екосистемам та громадам. І відповідно даний вид злочинності включає «злочини проти дикої природи, лісові злочини, злочини в рибному секторі, злочини проти корисних копалин та злочини, пов'язані з відходами – від торгівлі видами, що охороняються, та незаконної вирубки лісу до незаконного видобутку корисних копалин та переміщення небезпечних відходів» [3]. Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що у національному законодавстві протиправні дії, які спрямовані на порушення різноманітних екологічних норм, передбачені розділом VIII «Кримінальні правопорушення проти довкілля» [4].

Визначаючи поняття «екологічна злочинність» з точки зору кримінології необхідно зазначити, що це – соціально-правове, негативне, історично-мінливе явище, що є цілісною сукупністю кримінальних правопорушень проти довкілля, яке має свої закономірності та характеризується кількісно-якісними показниками.

Враховуючи вищевикладене, ми можемо виокремити наступні ознаки: по-перше, характеризується підвищеним рівнем суспільної небезпечності, оскільки становить загрозу як і для теперішнього, так і майбутнього покоління; по-друге, має високий ступінь латентності, оскільки значна кількість кримінальних правопорушень залишається невиявленою через відсутність потерпілих, а також, через те, що їх негативні наслідки проявляються лише через певний проміжок часу; по-тре-

те, характеризується негативним впливом на населення, економічну безпеку країни, а також на саме довкілля; по-четверте, дедалі частіше набуває організованого та транснаціонального характеру; по-п'яте, характеризується зазвичай корисливою мотивацією.

В останні роки екологічна злочинність в Україні набуває дедалі масштабнішого характеру, що супроводжується серйозними викликами для правоохоронних органів. Зокрема, відповідно до даних статистичної звітності Офісу Генерального прокурора встановлено, що рівень екологічної злочинності протягом аналізованого періоду залишається відносно стабільним та водночас є значним. Так, упродовж 2023-2025 років простежується зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у цій сфері з 4 605 до 4 706, що становить +2,2% порівняно з 2022 роком. Згідно з аналізом статистичних даних, рівень цього виду злочинності з року в рік коливався. Зокрема, у 2024 році він знизився на 12,2%, тоді як у 2025 році, навпаки, зріс на 16,6% (табл. 1) [5]. Загалом, попри зниження показників у 2024 році, наведені дані свідчать про негативну тенденцію – поступове зростання кримінальних правопорушень у цій сфері станом на кінець 2025 року.

Таблиця 1

Рівень та динаміка екологічної злочинності за період 2023-2025 рр.

Роки	2023	2024	2025
Всього зареєстровано екологічної злочинності	4 605	4 043	4 706
Динаміка екологічної злочинності у % до попереднього року	-	-12,2%	+16,4%
Динаміка екологічної злочинності у % (базисний метод)	-	-12,2%	+2,2%

Варто зазначити, що кримінологічний рівень і динаміка екологічної злочинності можуть бути значно вищими, оскільки екологічна злочинність за своєю природою є латентною, а тому статистичні показники не завжди відображають її реальні масштаби. Відповідно, це створює реальні виклики для правоохоронної системи у сфері протидії екологічній злочинності.

Досліджуючи структуру екологічної злочинності протягом 2023-2025 років (табл. 2) [5], ми спостерігаємо, що найбільшу частку становлять кримінальні правопорушення, передбачені ст. 246 КК України, на які припадає понад половину усіх зареєстрованих кримінально протиправних діянь у структурі екологічної злочинності.

Таблиця 2

Структура екологічної злочинності за період 2023-2025 рр.

Роки	2023	2024	2025
Ст. 236 КК України: «Порушення правил екологічної безпеки» (%)	0,6	1	1,1
Ст. 238 КК України «Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення» (%)	0	0,02	0,02
Ст. 239 КК України: «Забруднення або псування земель» (%)	6	6,8	8,4
Ст. 239-2 КК України: «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах» (%)	0,3	0,4	0,5
Ст. 240 КК України: «Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин» (%)	8	6,3	6,7
Ст. 240-1 КК України: «Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину» (%)	3,8	2,8	2,7
Ст. 242 КК України: «Порушення правил охорони вод» (%)	2,2	3,1	2,6
Ст. 243 КК України «Забруднення моря» (%)	0,02	0,1	0,1

Ст. 246 КК України «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу» (%)	56,3	55	55,6
Ст. 249 КК України «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» (%)	13,3	16,7	15,2
Ст. 251 КК України «Порушення ветеринарних правил» (%)	0,1	0,3	0,06
Інші види кримінальних правопорушень (%)	9,3	7,3	7

Так, їх частка була найбільшою протягом всього досліджуваного періоду, попри те, що її питома вага постійно коливалась. У 2023 році їх частка становила 56,3%, у 2024 році частка кримінальних правопорушень, передбачених ст. 246 КК України, зменшилася і становила 55%, тоді як у 2025 році вона, навпаки, зросла до 55,6%. Водночас, з огляду на отримані дані, ми робимо висновок про суттєве збільшення частки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 239 КК України (з 3% у 2023 році до 8,4% у 2025 році). Крім того, простежується зниження частки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 240-1 КК України (з 3,8% у 2023 році до 2,7% у 2025 році). Також слід зазначити, що найменшу частку у структурі екологічної злочинності становлять кримінальні правопорушення, передбачені ст. 238 КК України (0% у 2023 році, 0,02% у 2024 році та 0,02% у 2025 році), ст. 243 КК України (0,02% у 2023 році, 0,1% у 2024 році та 0,1% у 2025 році) та ст. 251 КК України (0,1% у 2023 році, 0,3% у 2024 році та 0,06% у 2025 році).

Отже, аналіз змін у структурі екологічної злочинності протягом 2023-2025 років дає змогу простежити одразу дві тенденції. Зокрема, позитивну тенденцію – зменшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 240-1 КК України, ст. 242 КК України, ст. 249 КК України та ст. 251 КК України, а також негативну тенденцію – зростання кількості зареєстрованих кримінально протиправних діянь, передбачених ст. 239 КК України, ст. 239-2 КК України, ст. 240 КК України та ст. 246 КК України.

Аналізуючи місце екологічної злочинності у загальній структурі злочинності, ми спостерігаємо, що частка цього виду злочинності є незначною (рис. 1) [5].

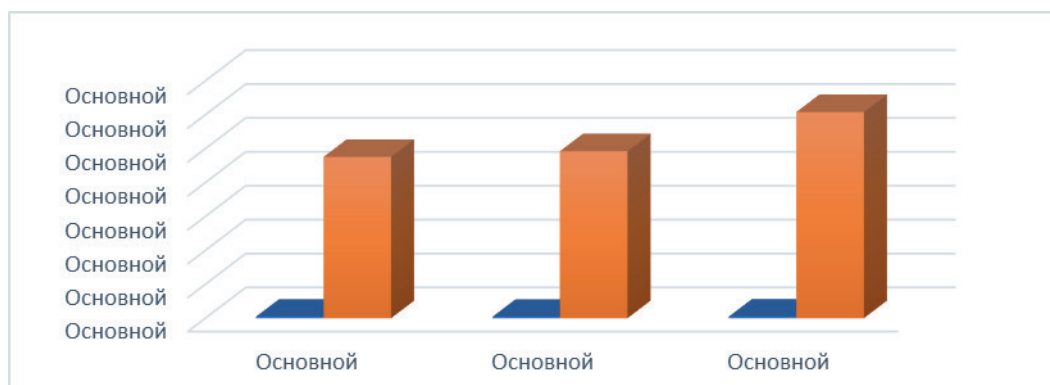

Рис. 1. Частка екологічної злочинності у структурі загальної злочинності за період 2023-2025 рр.

Згідно даних рис. 1, у 2023 році частка екологічної злочинності у загальній структурі злочинності становила 0,9%. У наступні роки спостерігається її поступе зниження: зокрема, у 2024 році цей показник становив – 0,8%, а у 2025 році – 0,7%. Відповідно, аналіз змін у структурі злочинності за досліджуваний період свідчить про позитивну тенденцію – зниження частки екологічної злочинності у загальній структурі злочинності, хоча й незначне.

Крім вищевикладеного, проаналізуємо структуру екологічної злочинності за ступенем суспільної небезпеки. Аналіз структури екологічної злочинності за ступенем суспільної небезпеки протягом 2023-2025 років (табл. 3) [5] дає можливість зробити висновок, що більшість осіб, які вчиняли екологічні кримінальні правопорушення, вчинили нетяжкі злочини.

**Структура екологічної злочинності за ступенем суспільної небезпеки
за період 2023-2025 рр.**

Роки	2023	2024	2025
Кримінальні проступки (%)	19%	20,8%	19,3%
Нетяжкі злочини (%)	61,2%	62,5%	64,5%
Тяжкі злочини (%)	19,6%	16,5%	15,8%
Особливо тяжкі злочини (%)	0,1%	0,07%	0%

Частка цих нетяжких злочинів протягом досліджуваного періоду є досить значною і на кінець аналізованого періоду становить 64,5%. Водночас частка особливо тяжких злочинів є найменшою, порівняно з іншими видами. Крім того, протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення частки тяжких злочинів (з 19,6% до 15,8%). Окрім цього, частка кримінальних проступків упродовж досліджуваного періоду коливається, демонструючи тенденції як до зростання, так і до зниження.

Враховуючи вищенаведене, питання протидії екологічній злочинності є особливо актуальним, оскільки виникає необхідність у вжитті відповідних заходів, спрямованих на зменшення проявів цього негативного явища. Вагому роль у протидії екологічній злочинності відіграють міжнародні органи та інституції. Зокрема, одним з них є «Міжнародний консорціум у боротьбі зі злочинами проти дикої природи» (далі – ICCWC). ICCWC є альянсом п'яти міжнародних організацій, діяльність якого спрямована на посилення протидії екологічній злочинності. У межах своєї діяльності альянс надає скоординовану підтримку правоохоронним органам та сприяє впровадженню комплексних заходів для розвитку їхніх можливостей у сфері протидії екологічній злочинності [6]. До складу Консорціуму входять: «Управління ООН з питань наркотиків та злочинності» (далі – UNODC); «Міжнародна організація кримінальної поліції» (далі – Interpol); «Секретаріат Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» (далі – CITES); «Всесвітня митна організація» (далі – WCO); «Група Світового банку» (далі – GBG). Партнерські установи ICCWC через свої національні та регіональні офіси мають доступ до розгалуженої всесвітньої мережі, що дає альянсу змогу забезпечувати цільову підтримку національним правоохоронним органам. Відповідно така діяльність сприяє оперативному поширенню інформації, а також ефективній взаємодії правоохоронних органів різних держав [6].

Окрему важливу роль у протидії екологічній злочинності, а також у діяльності вищенаведеного Консорціуму (ICCWC), відіграє Інтерпол. У структурі Інтерполу боротьбу з екологічною злочинністю здійснює Робоча група Інтерполу з екологічних кримінальних правопорушень, зокрема Комітет з дотримання та правозастосування екологічного законодавства та чотири спеціалізовані робочі групи. Ці робочі групи займаються протидією екологічній злочинності у таких сферах: кримінальні правопорушення у сфері лісового господарства, кримінальні правопорушення у сфері рибальства, кримінальні правопорушення, пов'язані із забрудненням довкілля, а також незаконною торгівлею дикої природи [7]. Варто зазначити, що важливу роль у протидії екологічній злочинності в межах Інтерполу відіграє проект «Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation» (далі – LEAP). Метою цього проекту є підтримка спільних зусиль правоохоронних органів у боротьбі з незаконною вирубкою лісів та пов'язаними з нею кримінальними правопорушеннями зокрема, такими як: відмивання коштів, ухилення від сплати податків, незаконний обіг наркотичних засобів, корупційні кримінальні правопорушення. Відповідно, ця програма допомагає країнам-учасникам ефективніше виявляти, розслідувати та запобігати злочинності у сфері лісового господарства. Це стає можливим завдяки: сприянню обміну інформацією та проведенню аналітичної роботи для виявлення кримінальних правопорушень у лісовому господарстві, встановлення винних осіб та визначення осередків незаконної вирубки лісів; підтримці ефективних оперативних заходів, спрямованих на протидію кримінальним правопорушенням у сфері лісового господарства та зменшення масштабів незаконної вирубки лісів; посилення міжсекторальної співпраці за участю поліцейських органів, митних служб, органів прокуратури та громадського суспільства [8].

Значну роль у протидії екологічній злочинності здійснюють також «National Environmental Security Task Force» (далі – NEST). NEST – це національна мультидисциплінарна група експертів із різних державних відомств, зокрема поліції, митних органів, природоохоронних служб, органів прокуратури та інших спеціалізованих установ, які спільно працюють задля забезпечення

національної екологічної безпеки та протидії екологічній злочинності. Метою діяльності NEST є об'єднання правоохоронних органів та їхніх відповідних знань навколо спільної мети, зокрема для зменшення рівня забруднення довкілля, збереження біологічних видів або захисту інших природних ресурсів. Цільова група NEST може створюватися на базі інших міжвідомчих груп, що вже функціонують у державі, або діяти за їхньої підтримки, використовуючи наявні механізми співпраці [7].

Варто також виокремити роль у протидії екологічній злочинності програму «The Global Programme on Crimes that Affect the Environment» (далі – GPCAE), яку реалізує Управління ООН з питань наркотиків та злочинності. Ця програма співпрацює з державами-членами та міжнародними партнерами з метою кращого розуміння загроз, пов'язаних із кримінальними правопорушеннями, що впливають на довкілля, посилення реагування системи кримінального правосуддя та вдосконалення міжнародної співпраці вздовж ланцюгів незаконних поставок. Діяльність програми передбачає надання допомоги державам у перегляді та вдосконаленні національного законодавства, розробленні практичних рекомендацій та інструментів, а також підтримці органів кримінального правосуддя на всіх етапах правоохоронної діяльності. Крім того, програма сприяє вирішенню корупційних ризиків, пов'язаних з екологічною злочинністю, а також розширенню доступу держав до спеціалізованих знань та технічних ресурсів [3].

Відповідно, можна зробити висновок, що міжнародні організації та інституції відіграють значну роль у протидії екологічній злочинності, оскільки їхня діяльність спрямована на координацію спільних дій між ними та правоохоронними органами різних держав щодо виявлення, запобігання та нейтралізації кримінальних правопорушень у сфері довкілля.

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеного, необхідно зазначити, що проблема екологічної злочинності залишається одним із серйозних викликів для суспільства. Екологічна злочинність характеризується масовістю, стійкістю, латентністю та транснаціональним характером. Сучасна кримінологічна картина свідчить про те, що спостерігається зростання кримінальних правопорушень у сфері екологічної злочинності на кінець 2025 року (+16,4%). Крім того, простежується негативна тенденція у структурі екологічної злочинності – зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 246 КК України, на які припадає понад половину всіх кримінально протиправних діянь у структурі екологічної злочинності (55,6%). Водночас спостерігається позитивна тенденція – зниження частки екологічної злочинності у загальній структурі злочинності, хоча й не досить значне. Вагому роль у протидії екологічній злочинності відіграє «Міжнародний консорціум у боротьбі зі злочинами проти дикої природи» (ICWC), до складу якого входять: «Міжнародна організація кримінальної поліції» (Interpol); «Управління ООН з питань наркотиків та злочинності» (UNODC); «Секретаріат Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» (CITES); «Всесвітня митна організація» (WCO); «Група Світового банку» (GBG). Крім того, значну роль у протидії екологічній злочинності виконує проєкт «Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation» (LEAP) та програма «The Global Programme on Crimes that Affect the Environment» (GPCAE). Незважаючи на існування міжнародних організацій, різних інституцій та налагодженого співробітництва між державами у цій сфері, ефективна протидія екологічній злочинності й надалі залишається гострою глобальною проблемою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The rise of environmental crime: A growing threat to natural resources peace, development and security. URL: <https://wedocs.unep.org/%20handle/20.500.11822/7662> (дата звернення: 01.03.2026).
2. Environmental crime affecting EU financial interests, the economic recovery and the EU's Green Deal objectives. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/737869/%20IPOL_STU\(2022\)737869_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/737869/%20IPOL_STU(2022)737869_EN.pdf) (дата звернення: 01.03.2026).
3. Управління ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC). URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/environment-climate/about-us.html> (дата звернення: 1.03.2026 р.).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.03.2026 р.).
5. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 1.03.2026 р.).
6. The International Consortium on Combating Wildlife Crime. URL: <https://www.icwc-wildlifecrime.org/> (дата звернення: 1.03.2026 р.).
7. Міжнародна організація кримінальної поліції. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Our-response-to-environmental-crime> (дата звернення: 1.03.2026 р.).

8. Проект «Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation» (LEAP). URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Projects/Project-LEAP> (дата звернення: 1.03.2026 р.).

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації: 3.04.2026

© Продан Т.В., Попович М.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0